

Oponentský posudek bakalářské práce

Pavel Šolín – *Fregův pojem analytičnosti*

Deklarovaným cílem práce je „podívat se na pojem analytičnosti u Gottloba Frega z několika hledisek“, přičemž „základní hledisko je Fregův pojem analytického samotný, v jeho vymezení vůči Kantovi ... ale i otázky přidružené, jako je Fregův údajný realismus ohledně matematických pojmů, ... tak (*sic*) status některých principů, jako jsou Humův princip nebo Grundgesetz V. ... Další hlediska jsou fakultativní a zahrnují otázky dalšího vývoje matematiky“ (s. 5). V První kapitole (*Pojem analytičnosti mezi Fregem a Kantem*) se Pavel Šolín věnuje zmíněnému „základnímu hledisku“. Představuje zde (ovšem podle mého soudu ne zcela uspokojivě – viz námitky níže) Kantovu distinkci mezi analytickými a syntetickými soudy a posléze uvádí Fregeho údajně alternativní pojetí, jež je charakterizováno jako „procesuální“ v tom smyslu, že „jeho analytičnost není závislá pouze na obsahu soudů, ale na jeho (*sic*) zdůvodnění“ (s. 11), takže „v praxi se ... Fregovo (*sic*) vymezení analytičnosti týká především dokazování“ (s. 12). Následně se autor snaží uchopit údajný rozdíl mezi oběma pojetími za pomoci rozlišení mezi „látkovým“ (Kant) a „formálním“ (Frege) pojetím analytičnosti, jež přejímá z Peregrin–Sousedík (1995) a jež stojí na dichotomii mezi sémantickým a syntaktickým (či synkategorématickým) hlediskem (s. 15-19). V závěru kapitoly se autor krátce zabývá otázkou úspěšnosti či významu Fregeho námitek vůči Kantovu pojetí, ale s nejasným výsledkem (s. 19). V Druhé kapitole (*Je aritmetika analytická nebo (*sic*) syntetická a priori?*) autor tematizuje v kantovských termínech zásadní otázku povahy matematiky s tím, že mezi Kantem a Fregem zde (podle mého názoru správně) vidí zásadní rozdíl. Uvádí tři Fregovy zásady, jež zřejmě stojí v základu Fregovy pozice, a sice (1) ostré rozlišení mezi psychologickým/subjektivním a logickým/objektivním, (2) významový holismus v kontextu vztahu slov a vět/výpovědí, a (3) dichotomii mezi pojmem a předmětem (s. 20). Na těchto základech autor posléze představuje Fregovo ne-psychologické pojetí čísla (počtu) jakožto nikoli pojmů, nýbrž předmětů, a na tomto podkladu motivuje Fregův deklarovaný logicismus ohledně aritmetiky. V závěrečných pasážích kapitoly se pak autor věnuje Fregově kritice Kantovy koncepce matematiky (*tout court*) coby disciplíny fungující v režimu syntetického *a priori*. V poslední Třetí kapitole (*Je Fregův logicismus konzistentní?*) autor stručně (snad až příliš stručně) tematizuje tři hlediska, která podle jeho názoru mají potenciál podlomit Fregovo logicistické pojetí matematiky (aritmetiky): (1) Fregův platonismus ohledně čísel, (2) konkrétní otázku Fregova přitakání tzv. Humovu principu a tzv. Grundgesetz V, a (3) otázku absolutního *versus* konvencionálního kladení axiomů matematiky. Závěru posléze dominuje silné tvrzení, že Fregovu pozici je nejlépe interpretovat jako „transcendentálně-pragmatickou“ (s. 33).

Předložená práce vykazuje určité rysy toho, že autor má netriviální vhledy do problematiky a i schopnost je zajímavým způsobem rozvíjet. Musím nicméně s politováním konstatovat, že zůstalo u pouhých demonstrací jistých potencialit. Navzdory tomu, že autor osvědčuje erudici v matematických kontextech, se nemohu zbavit dojmu, že po filosofické stránce je předložená práce odbyta a navzdory prvnímu dojmu se (v předloženém tvaru) vyznačuje značnou mělkostí. Některé příklady (nepůjde zdaleka o úplný výčet) uvedu níže. Ani po jazykové a formální stránce mne práce příliš nepřesvědčuje. Přestože autorův styl je nadstandardní, větná skladba, interpunkce i gramatika jsou podle mého názoru ve stavu, který hraničí (vzhledem k tomu, na jaké instituci je práce předkládána) s neúnosností – počet syntaktických vyšínutí, chyb ve shodě přísudku s podmětem, a zejména pak chyb v interpunkci, jejíž závadnost často skutečně komplikuje porozumění textu (příklady případně rád uvedu při obhajobě), se mi zdá být na hraně. Ani citace nejsou uniformní (příklady v případě potřeby uvedu v rámci obhajoby).

Zde jsou konkrétnější námitky.

(1) Autor od samého počátku tvrdí mnohé, co by vyžadovalo rozvinutí a (alespoň pokus o) zdůvodnění, čtenář se toho však nedočká. Příklady: „Frege ovšem jako první filozof vychází z jazyka, který používáme jako z transcendentálního stanoviska pro matematiku a tím se ukazuje, že pojem čísla nebyl nikdy používán matematicky, nýbrž metamatematicky“ (s. 7) – toto je velmi silná teze, která podle mého názoru není nikde v textu obhájena. „Jazyk [Frege] nebere jako prostý fakt světa, ale jako transcendentální rámec, ve kterém teprve o světě něco vypovídáme. Jde v podstatě o nový transcendentální projekt, který ten Kantův rozšiřuje“ (s. 27).

(2) První kapitola lze považovat za vcelku standardní s ohledem na kritéria bakalářské práce. Druhá kapitola se už vyznačuje mnoha hluchými místy a kontroverzními tvrzeními, jež nejsou podložena. Závěrečná Třetí kapitola je potom podle mého názoru jen narychlo sestaveným textem, kde se klade spousta tvrzení, jež nejsou nijak podložena ani vysvětlena. Čtenář se mj. nedozví, v čem je problematický tzv. Humův princip. Ještě záhadnější je pak autorova formulace údajného Fregova „Grungesetz V“, kterážto věta zní v originále úplně jinak.

(3) Celá Třetí kapitola je velmi zkratkovitá a ani (ve věcech ontologie) znalý čtenář nemá téměř šanci usledovat sled autorových myšlenek, které se často zdají být nekonzistentní (viz např. pasáž na s. 29, v níž se – snad kontrastuje Platónova nauka o anamnézi a (snad?) Descartova koncepce intelektuální intuice; vůbec mi není jasné, jaký má být rezultat).

(4) Na přelomu s. 21 a 22 autor prezentuje zásadní Fregeho krok ke koncipování čísel jakožto předmětů, a to slovy „dochází Frege k závěru, že počet je vlastností pojmů, kterým náleží jako jejich rozsah. Čísla jsou tedy předměty“. Toto vyvození pro mne zůstává naprosto nesrozumitelné.

(5) Autor se opakovaně dovolává Leibnizova pojetí analytičnosti, činí tak ale zjevně nepoučen o skutečné Leibnizově pozici. Leibniz měl např. projekt redukce synkategorémat na kategorémata, což podle mého názoru zásadně podkopává postulovaný rozdíl mezi „látkovou“ a „formální“ analytičností v pojetí, které posléze od Leibnize (prostřednictvím Wolffa) přejal Kant.

(6) V práci se vyskytuje hned několik hluchých (nebo chcete-li marginálních) pasáží, které nijak nepřispívají k rozvíjení výkladu a argumentace. Nejzářnějším příkladem je pasáž s. 22, odst. 5 – 24, odst. 4. V nich sice autor osvědčuje erudici v matematice, ale není jasné, pro pasáže v práci vůbec jsou (v uvedeném konkrétním případě mi například není vůbec jasné, proč autor následně přechází k diskusi o Humově principu).

Ve světle výše uvedeného hodnotím práci celkově tak, že ačkoli autor podle všeho má potenciál (odborný i intelektuální) pojednávat o daném tématu podnětným a přínosným způsobem, v předložené práci zůstalo toto vše pouhým příslibem. **Práci doporučuji k obhajobě jen s velkými rozpaky** a předběžně ji navrhuji hodnotit jako **dobrou (3) až nedostatečnou (4)**, podle průběhu obhajoby.

V Praze dne 4. září 2024

Jan Palkoska